

138 nom pytlí. Což nevidí Hilar, že tu jsou stavěny vedle sebe věci, které se vzájemně tak trochu políčkují? Vůle k syntéze, které dnes kdekdo tak udýchaně a upoceně slouží, je pěkná věc, ale nesmí se státí maskou eklektismu a ještě méně synkretismu. „Chaque jour sa peine,“ říká Francouz. Dostí má den na lopotě své. Co přinese zítřek, je jeho věc, a ne naše.

My tvořme dál po svém, ze sebe, sobě věrní.

Hilar nedořekl posud posledního slova, nedopověděl své poslední myšlenky.

My, kteří nejsme také pendrek, visíme posud na jeho rtech.

O nás a o sebe se starej, a ne o nějaký ten nový realism, který — snad přijde, snad nepříjde. Jak pánbůh dá!

Příklad

139

Před nedávnem byla v Obecním domě pražském otevřena výstava díla Kotěrova, uspořádaná Mánesem, doprovázená znamenitým katalogem Zdeňka Wirtha, který měl jedinou chybu: že nebyl dotištěn zároveň se zahájením výstavy.

Výstava Kotěrova byla výstava posmrtná, ale nic v ní nepřipomínalo pomíjivost života. Jas, síla, přísná útočnost ducha tryskala a sálala ze všeho a popírala vítězství smrti. Byly tu školské práce Kotěrovy, díla, která tvořil pod vedením svého vídeňského učitele Wagnera, bujná, kypivá, půl impresionistická, půl barokní, přes něž se přelila vlna mladistvé smyslné obraznosti a vybila se v bohaté dekoraci hodnotného materiálu: takový návrh knížecí plovárny nebo ideálního města v Capu Gris Nez. Byla tu klidnější, střídmější díla, která stvořil Kotěra po svém návratu do Prahy: návrh ústředního nádraží, Peterkův dům na Václavském náměstí. Byl tu Národní dům prostějovský, v němž jako by doznívala básnický kypivá a vroucí perioda tvorby vídeňské. Byly tu pozdější stavby, které se mne zvláště mocně dotkly: vlastní vila z Letohradské ulice na Vinohradech, vodárna vršovická, museum v Hradci Králové, obchodní pavilón z jubilejní výstavy pražské 1908, vesměs díla těžkého zrna, skrz naskrz tektonická, sama velikost a prostota pojetí, sám rytmus hmoty, sama plocha a sám prostor. Monumentalita zcela ryzí, beze všeho dutého, dřavého, vylhaného. Sevřený zákon a jeho tvar. A vedle toho budovy vylehčené hmoty, malebně účinné a světlé, takový hotel v Opatii, taková rakousko-uherská banka ve Vídni.

140 Jest tu i poslední projekt z roku 1921 k velké síni universitní budovy u Čechova mostu: největší Kotěrovo vytvoření prostoru, který zní a zní jako nezapomenutelná hudba světlého intelektu do výšky a šířky...

Procházel jsem se mezi těmito díly a říkal jsem si: Sem bych chtěl zavést mladého rozkolísaného a nejistého dnešního básníka, aby se učil, co jest to prostor a tvar, členění prostoru a zákonný výboj tvaru. Co je to nutnost a síla, co vázanost a přece svoboda, co duch, který našel míru a zákon v sobě. Neboť to zdá se mně při tomto velikém a pamětihodném díle Kotěrově to nejvýznačnější: míra, kterou měří i váže, vzlétá i překonává a vítězí, není odvozena z nijakých absolutních entit, z nijakých metafysických a priori, z žádného absolutního ani idealismu, ani realismu.

Pamatuji se na jeden významný rozhovor, který jsem měl před více než dvaceti lety s Kotěrou. Hovořili jsme o možnostech nebo nemožnostech moderního chrámu, tj. budovy náboženské vyřešené zcela netradičně, jen a jen z ryzího moderního citění a myšlení tvárného. Kotěra nevěřil, že by byl takový chrám možný; řekl prý to již jednou Wagnerovi, když se mu Wagner svěřil, to že by byl poslední a nejvyšší cíl jeho usilování uměleckého: postavit ryze moderní, netradiční chrám. Kotěra minil: necítíme již absolutisticky, necítíme již nábožensky; cítíme životně a světsky relativně... Což není každá *umělecká* budova chrám?

Procházel jsem jeho výstavou a uvědomoval jsem si, že všechna tato díla jsou opravdu tvořena z intelektu zcela světského, i tam, kde sestupuje nejhluběji do ryzí konstrukce a tektoniky. Zákon a míra tohoto umění jsou ne odvozeny z vnějška, nýbrž vytvářeny z nitra, kterému nic lidského nebylo cizí... A přece: ani stopy po rozkolísanosti, nejistotě, bezradnosti, nedostatku vůle, mlžnosti, rozplývavé neurčitosti... Nýbrž: démantná jistota, zářivá celost, vítězná klenba.

A v tom vidím Kotěrovův příklad; proto píši o něm tyto řádky do časopisu literárního. Není dne, abych nečetl skuhráni nad dneškem: pevné hodnoty prý jsou vyvráceny, objektivně sou-

stavy roztrženy, určitá kritéria rozbita; nikde prý nic než relativism, subjektivism, pragmatism a nihilism; bezradnost, mlha, nejistota; expresionismus a mystika. Jednu dobu jsem ta lamenta dočetl vždycky aspoň do polovice; ale nyní odhodím hned po prvních slovech, jakmile zjistím, o čem tam jde, takový časopis. Zdvihá se mně již z toho skuhráni žaludek.

Myslím, že nebylo doby, která by se byla nepokládala za přechodnou, nejistou, zmatenou a rozkolísanou. Vždycky byli staromilci, epigoni doby staré, kteří velebili minulost pro její pevnost a bezpečnost a podezírali novou přítomnost pro její kvas a var, pro nebezpečí nejistoty a zmatek.

V době Kantově velebili epigoni leibnizovsko-wolfovské doby objektivnost, světelnost, jas a bezpečnost těchto soustav a metod a skuhrali o Kantově subjektivismu, mlhavosti, nespolehlivosti, rozkolísanosti. Sám v mládí svém zažil jsem nářek našich epigonů idealismu a kantismu německého nad rodícím se Masarykovým realismem, že prý rozbíjí čistou harmonii idealismu a vede nás do bláta, mlh a nejistot relativistického realismu. (A měli ovšem do jisté míry pravdu: Masarykův realism jest do značné míry relativistický.) A nyní jsem svědkem toho, jak se realism hněvá na expresionism, na mystiku, na pragmatism, že rozbíjejí jeho klid, bezpečnost, hotovost, objektivnou přesnost a spolehlivost a propadly by se prý nejraději s ním do temného a dýmného chaosu bez světla, rozumu a logiky.

Takto dalo by se pokračovat cum gratia in infinitum, kdyby to nebyla hra příliš stará a příliš nudná. Já ji aspoň jako takovou prohlédl a si zošklivil.

Kdybych nebyl umělec, který nabývá jistot jinakým pochodem, kdybych žádal od filosofie životní viatikum, poděkoval bych se pěkně za soustavu nebo nauku, která by mně chtěla dáti všechno utříděné a rozřešené na talíř jako čistě vypreparovaného slanečka nebo přežvýkanou kašičku v cumlíčku. Řekl bych: To si ponech laskavě pro nemluvnata a děti; od tebe chci jen jedno: posilni mou statečnost, jak bych se s tím sám na vlastní nebezpečí a risiko vypořádával. A nemůžeš-li mně takto posloužiti,

142 táhni ke všem čertům se svým absolutním idealismem nebo po případě absolutním realismem. Stojí obojí za starou kočku. Jsou to slovní mlýnky pro dědky a baby, není to strava pro muže. Vari! O číslo dál!

Ale mladému básníku a umělci pravím: Važ si všech nejistot, pochyb, svárů. Není jich nikdy dost. A zejména nechtěj jich umenšovati tím, že si je *necháš* kýmkoli a čímkoli z vnějška rozřešit. Vnějškové řešení je každé jiné, mimo tvorbu. Jím se jen zeslabuješ a hubíš. Jistota nemůže ti přijít z vnějška; a ani Bůh nemůže ti ji dát jako dar. Té si musíš vybojovat tvorbou; jí se musíš dotvořit. A aby ses jí dotvořil, musíš všecko měřit měrou své lidské hrudi. A věz, že i všecky míry dnes nebo včera božské byly původně takové míry lidské hrudi.

Demokracie kvalitativní

143

V novinách se začíná již sem tam uvažovati o kvalitativné demokracii z podnětu článků R. I. Malého; i vracím se ještě jednou k tomuto námětu, abych jej kritickým rozbořem přezkoumal.

Nejprve třeba říci, že ani *kvalitativná demokracie*, ani *kulturní hierarchie hodnot* není nikterak původní myšlenkový koncept Malého. Každý, kdo zná sebezřejměji politickou filosofii francouzskou a anglickou, ví, jak časté jsou tam pokusy opravit aristokraticky individualistickým principem výběru a svobody princip demokratické rovnosti a hromadné vázanosti. Ani slovo, ani věc není nikterak nová; nový jest jen úžas, jako by tu byla objevena politickofilosofická Amerika. Nářky, že demokracie niveluje, že znásilňuje individualitu, přání, aby se hlasy *vážily*, a ne počítaly, jsou tak staré jako politické myšlení a sáhají svými kořeny až do úsvitu politického života řeckého. „Nesnáze“ demokracie jsou tak staré jako sama demokracie; a neubývá jich, nýbrž přibývá, jak se demokracie šíří a zabírá větší a větší plochy.

Není náhodné, že první demokratické státy byly *malé* státy řecké; není náhodné, že jeden z hlavních teoretiků demokracie, Rousseau, nepřipouštěl delegace. Malé demokratické státy řecké nebo švýcarské nebyly jistě početnější obyvatelstvem než takový okres pardubický nebo čáslavský; všichni muži bezmála se v nich znali a věděli jistě dobře, koho volí k té nebo oné funkci. Ale demokracie, které mají miliony občanů, nemohou se obejít